

Norges krig og okkupasjon og folkerettsoppfatningen

Av Einar Syvertsen

Som en av de nevnte med hvem ambassadør Peter Anker polemiserer i sin artikkel 11/12 d.å., må det være tillatt å gjøre noen innvendinger gjeldende.

Det forundret meg noe at han refererer til Albert Gleinsviks artikkel i Aftenposten 30.11 hvor Gleinsvik innleder slik: «Som ung sersjant opplevde jeg 9. april 1940. Jeg var dengang ved den nå så kjente 2. feltbataljon av I.R.14 som ble stilt under tysk kommando etter kapitulasjonen». Han innrømmer altså uten videre det faktiske forhold som en annen, også unevnt forfatter, har klarlagt «i en artikkelserie i høst». Kan hr. Anker ut fra sin folkerettslige viten tenke seg som soldat under krig å stå «under kommando» av fienden?

Ellers har hr. Gleinsvik rett i at tilstanden var flytende, endog 12. april som han nevner. (Ubestemt og flytende var forresten alt hva Regjeringen sa og gjorde under de 5 år, men det spilte jo mindre rolle etter at den hadde flyktet og satt seg selv ut av spill.)

Fra en betenkning av 4. september 1940, fra professor Frede Castberg siterer han: «Det er forøvrig mulig at de tyske myndigheters godkjenning av ordningen med et norsk administrasjonsråd har sammenheng med det prinsipielle standpunkt at det ikke består krigstilstand mellom Norge og Tyskland.» Dette er riktig. Det besto ikke krigstilstand på det tidspunkt.

Den diplomatiske forbindelse

Fra begge sider søkte man å holde muligheten åpen for en mindelig ordning. Den norske sendemann i Berlin anmodet 18/4 40 etter oppdrag fra konge og regjering om tilførelse til å bli og fortsette sitt arbeid, men ble den følgende dag av det tyske utenriksministerium anmodet om å forlate Berlin på grunn av den engelske invasjon av Norge.

Fra denne avbrytelse av den diplomatiske forbindelse fra 19/4 1940 var det berettiget å betrakte forholdet til Tyskland som krigstilstand de facto. Formelt inntrådte den imidlertid først ved «Der Führers Erlass» av 24. april 1940. Denne krigstilstand de facto varte til 10. juni 1940 da hr. Gleinsvik ble stillet under tysk flagg og kommando i henhold til § 7 i kapitulasjonsavtalen av samme dato.

De videre planer med en endelig og varig ordning med grensevakt-problemet i samarbeide med tyskerne og med tysk hjelp til våpen og utrustning, er som nevnt behandlet i omhandlede illustrerte ukeblad.

med «spesielt henblikk på tilfellet Norge».

Krigstilstand

Ambassadør Ankers sitat fra professor Castberg: Lærebok i folkerett, 1948, 2. utg. lyder slik:

Krigen varer som almindelig regel, inntil en fredstraktat mellom partene er trådt i kraft. Det er ikke tilstrekkelig til at krigstilstanden skal ansees opphørt at våpenstillstand er avsluttet.

Selvsagt opphører krigstilstanden heller ikke ved at den ene parts troppstyrker kapitulere. Krig kan derimot opphøre ved at den ene parts statsorganisasjon opphører å funksjonere, efter at dens territorium er besatt av motpartens militære styrker. En stat kan m. a. o. opphøre ved «debellatio», og dette er da også slutten på dens krig. Med den fiendtlige besettelse av statens territorium medfører ikke noen utslettelse av staten, når dens statssej og regjering — slik som tilfellet var for Norge i årene 1940—1945 — fortsatt leder statens kamp og representerer staten overfor dens allierte.

I hans «Folkerett» (1937) heter det:

«Krig kan opphøre ved at den rent praktisk ehber ut ved at fiendtlighetene innstilles, at det da ikke er slutet en fredstraktat kan ikke medføre at krigstilstanden ansees for å vedvare — uansett den faktiske situasjon».

Såvidt man kan se er det her to forskjellige fortolkninger til to forskjellige tider av samme folkerettsbestemmelse. Den generelle (fra 1937) måtte forandres for å dekke det «spesielle tilfelle Norge».

H.r. advokat A. Schødt i «Riksrådsforhandlingene 1940», s. 66: «... selv m.h.t. myndighetsutøvelse utenfor landet var Kongen og regjeringen helt avhengig av hva britiske interesser ville tillate. En vurdering basert på at Konge og regjering var «i full forfatningsmessig funksjon», når lite å gjøre med de foreliggende realiteter».

Avhengigheten og presset fra Storbritannia kan forklare at eksilregjeringen virket som om den fortsatt var i funksjon konstituasjonelt og folkerettslig sett under utenlandsoppholdet, uaktet det faktiske forhold som var, at den var utkoblet i begge henseender, et forhold som også er erkjent av absolutt kompetente jurister, f.eks. professor Skeie og regjeringsadvokat Kristen Jonansen, som begge var å anse som juridiske autoriteter. At regjeringen var under engelsk press fremgår også bl a. av Kohts bok «Frå skanse til skanse» s. 164: «Til slutt kom Dormer med innbjuding

ringen på den annen. Han skriver f.eks. til Norges Industriforbund 27. mai 1940 bl. a.:

«Det er uomtvistelig at innen det besatte område går okkupasjonsmyndighetenes bestemmelser foran den ordinære regjerings bestemmelser. Den siste kan ikke ved forordning forordningsgyldig pålegge den norske befolkning noe eller unnlate noe som okkupasjonsmyndighetene påbyr eller forlanger, såfremt okkupasjonsmyndighetenes påbud ikke ligge utenfor grensen av okkupasjonsmyndighetenes rettslige beføyelse.

Herav er følgen at man heller ikke kan gjøre ansvar gjeldende mot norske borgere fordi disse ikke har rettet seg efter regjeringens forholdsordrer når disse var i strid med okkupasjonsmyndighetenes bestemmelser».

Efter kapitulasjon 10. juni 1940 ba Industriforbundet om en tilleggsuttalelse på grunnlag av den nye situasjon. H.r. advokaten svarte 14. juni slik:

«De har ønsket en tilleggsuttalelse fra meg på grunnlag av det faktum at der norske hærledelse har oppgitt kampen. Resultatet herav, og av det engelsk-franske tilbaketog fra Narvik-området er, at den tyske hær makt ubestridelig er å oppfatte som okkupant av hele Norge... Videre følger av Haag-konvensjonens art. 42 og 45 at okkupasjonsmakten har all den administrative myndighet som normalt tilkommer landets regjering».

Den kjente folkerettsforfatter Oppenheim skriver: «At det fordrevne overhode for den overvundne stat protesterer og fastholder sine rettigheter har like så liten betydning som mulige protester fra nøytrale staters side. Slike protester kan muligens få politisk betydning for fremtiden. Rettslig sett er de betydningsløse».

Biskop Berggrav skrev sommeren 1940 i en rekke aviser om «Lov og rett i Norge nå». Han opplyste at han hadde hatt bistand av kompetente rettsautoriteter. Disse hadde gitt direkte svar på en rekke spørsmål, og et av spørsmålene med svar er gjengitt slik: «Er lover og forordninger som efter 9. april utstedes av den norske regjering bindende for folk og institusjoner i det okkuperte område?» Svar: NEI.

Allianser:

I Bil. II til UK s innstilling s. 295 står det: «Det er i denne forbindelse av betydning straks å presisere at det ikke blev knyttet allianser av nogen art mellom Norge—Vestmakten efter krigsutbruddet».

På samme sted side 314: «Forholdet til de vestallierte blev i denne

11451

114515

og varig ordning med grensevakt-problemet i samarbeide med tyskerne og med tysk hjelp til våpen og utrustning, er som nevnt behandlet i omhandlede illustrerte, ukeblad. Forfatteren av de deri omtalte artikler sitter inne med det materiale som knytter seg til saken og har de forutsetninger som er nødvendige for å behandle saken videre, om han finner det påkrevet.

Det kan være ønskelig for almindelig opplysnings skyld å gjøre oppmerksom på at kapitulasjon betyr overgivelse, og at alt som skjedde der oppe ved grensen til Sovjet-Samveldet bare kunne skje på bakgrunn av kapitulasjonsavtalen. Dette er så logisk at noen diskusjon om det spørsmål må ansees helt unødvendig.

Da krigstilstand de facto først ble regnet å inntre etter 24. april 1940 ble de kamphandlinger som fant sted mellom 9. april 1940 og 24. april s.å. av tyskerne betraktet som Norges folkerettslige forsøk på å avverge nøytralitetskrenkelse fra tysk side.

Hermed slutt med ambassadør Ankers referanser til Albert Gleinsviks artikkel.

I det etterfølgende har hr. Anker lagt opp til mere interessante spørsmål, idet han siterer fra professor F. Cautbergs: «Lærebok i folkerett» fra 1948. Sitatet bærer så altfor tydelig preg av å være skrevet etter 2. verdenskrigs slutt. Den er, efter det siterte, ingen generell lærebok i folkerett, men som hr. Anker også bemerker skrevet mere

Kristen Jonansen, som begge var anse som juridiske autoriteter. At regjeringen var under engelsk press fremgår også bl.a. av Kohts bok «Frå skanse til skanse» s. 164: «Til slutt kom Dørmø med innbjuding til den norske regjeringa om å flytte med over til England. Og på nytt syntet det seg at dette i grunnen og var regna for et avgjort sak: regjeringa skulle med, enten det vart av med «demokrasjonslina» eller inkje».

Demarkasjonslinjen

Som kjent lå regjeringen i forhandlinger med tyskerne om en demarkasjonslinje for å spare Nord-Norge for videre ødeleggelser, og hvor regjeringen kunne ha tilhold som sin del av Norge. Grensen skulle gå hvor den tyske okkupasjon alt var et faktum. Grensen ville følge fjorden Sørfolda og gå fra bunnen av denne rett øst til den svenske grense. Som betryggelse av denne grense ville de to parter be den svenske regjering om å legge en hærstyrke på begge sider av denne grense og særlig i byen Narvik.

Men ifølge Kohts ovennevnte anførsel kom «innbjudinga» til England før disse forhandlinger var ført tilende. Koht blev derfor etterlatt noen dager for å avvente det endelige svar. Det ble som kjent avslag.

Noen videre siterer fra h.r.adv. Kristen Jonannessen vil bidra til å klarlegge forholdet territorium og folk på den ene side og eksilregje-

se av betydning straks å presisere at det ikke blev knyttet allianser av nogen art mellom Norge—Vestmaktene efter krigsutbruddet.

På samme sted side 314: «Forholdet til de vestallierte blev i denne tid ikke presisert ved noen alliansetraktat. Ut fra Kohts vurdering av den samlede internasjonale situasjon var en formell traktat ikke absolutt ønskelig».

Dette stadige bruk av «våre allierte» er feil. Det høres innpåslent. Det var ingen som betraktet seg som Norges allierte. Den tyske okkupasjon av landet ble avløst av den engelske. I de alliertes avtaler av 16/5 1944 mellom England, USA og Sovjet-Samveldet er bestemt at sivil administrasjon og jurisdiksjon i norske områder efter frigjøringen skal skje ved allierte stridskrefter. § 6 i samme avtale bestemmer: «Norske deltagere må adlyde alliert lov og ikke ansees som medlemmer av norsk krigsmakt».

Norge ble ikke ansett som krigførende og hadde ingen bytterett. Altså ingen rett til noen del av det ganske betydelige krigsbytte som fantes i landet ved verdenskrigens slutt i 1945.

Den «statens kamp» som statschef og regjering kunne føre i henhold til professor Castbergs folkerettsfortolkning av 1943, kunne altså bare skje på åndelig og politisk basis. I en fotostatistikk som p.t. er i min besiddelse står det: «at det eneste han og regjeringen i den foreliggende situasjon hadde å gjøre var å reise fra Norge for i fremmed land å fortsette arbeidet (uth. av meg) til Norges beste». Det er undertegnet av Kongen og samtlige regjeringsmedlemmer.

Myndighetenes proklamasjoner til folket

Såvidt bragt på det rene har ordet «krig» ikke forekommet klart som oppfordring til det norske folk i noen av de tildels tallrike proklamasjoner til folket, selv ikke mens de oppholdt seg på norsk jord og det vitteklare krigshandlinger sted. Det var mest slike poetiske uttrykk som «å verne om fridomsarven» o.l. som nådde oss. Det hele ble oppfattet som regjeringens bestrebelser på «ikke å miste ansikt». Det hele skulle holdes flytende. De visste jo aldri klart hva England ville og hvordan det aktet å bruke vårt område og vår situasjon.

H.r.advokat Harald Holthe skrev i «Tidens Tegn» og «Dagsposten» henholdsvis 4. og 6. august 1940:

«... Overfor okkupasjonsmakten plikter enhver i Norge ikke å utvise noen form for fiendtlig handling. Om nordmenn i utlandet velger å gå i krig for Storbritannias sak er en frivillig sak. Norge som stat bindes ikke.

Hverken Kongen eller regjeringen Nygaardsvold er berettiget til å la den norske stat være krigførende for Storbritannias sak».

Altså Norge som stat var ikke bundet til fortsatt krig eller krigshandlinger. De nordmenn, der som frivillige, deltok i Vest og Øst bandt ikke staten Norge. Var nordmenn tatt som krigsfanger i uniform var det enten som engelske eller tyske frivillige soldater.

Ambassadør Ankers siste artikkel av 12/12 bringer debatten ned på de private bagatellers plan og har ingen interesse i denne sak.

Misjonen i Etiopia gir fra seg ledelsen

Kirke og misjon overfor store oppgaver

Misjonen i Etiopia mangler både mannskap og midler til å utnytte de mange muligheter som ligger åpne, forteller Karsten Valen i Norsk Luthersk Misjonssamband i et brev til Aftenposten.

Misjonen har nylig hatt sin årskonferanse. Her var den største sak integreringen, det vil si at den stedegne kirke, Mekane Yesus-kirken selv helt og fullt overtar ledelsen av arbeidet. Dette vil ikke bety noen nedtrapping i arbeidet, men åpner nye muligheter. Når etiopeerne selv leder arbeidet vil de lettere forstå at det er deres egen kirke de bygger. Det øker både ansvarfølelsen og innsatsviljen, skriver Valen. Samtidig kjenner både misjonærene og de etiopiske ledere at de er avhengige av hverandre om de velldige oppgaver skal kunne løses. Forholdene ligger godt til rette for fortsatt intimt og tillitsfullt samarbeide.

Misjonssambandet har nu 136 misjonærer i Etiopia, fordelt på forskjellige arbeidsfeltet. Det er 43 000 menighetslemmer, en fordobling i løpet av tre år.

Under forhandlingene i Awasa, provinshovedstaden i Sidamo, ble

det slått fast at det som hittil er gjort bare representerer en begynnelse. Erfarne misjonærer hevdet at mulighetene aldri har vært større enn nu. Overalt på feltet er der rop efter folk som kan forkynne det glade budskap. Det er misjonærenes nød at de ikke har maktet å gå inn i alle de oppgaver som tvinger seg frem. Man har ikke maktet å gi dem som er opptatt i Kirken den videreføring og utdypelse av troen som man kunne ønske. Mange steder er der hundrevis som har gitt til kjennet at de vil tro, men som må vente i årevis på evangelister og lærere som kan føre dem videre, skriver Karsten Valen.

Plankehytte brant ned i Grefsenåsen i natt

En plankehytte i Grefsenåsen brant ned i natt ved 1.00-tiden. Det bodde to uteliggere i hytten, og politiet måtte ta seg av de «husville». Det var ikke fare for at ilden skulle spre seg, men brannvesenet hadde store vanskeligheter med å komme seg frem til brannstedet da plankehytten lå langt fra kjørbare veier.